

zahodnoslovanskimi jeziki. Z gradivom dokazuje, da so jezikovni procesi profanizacije pogosto rezultat metaforičnih in metonimičnih prenosov. I. Ohnheiser (Avstrija) je besedotvorno analizirala prevode t. i. angleškega novojezika iz Orwelovega romana 1984 v ruščini, ukrajinsčini, poljščini in češčini. Problem ženskospolskih obrazil pri poimenovanju žensk, ki so nosilke določene poklicne dejavnosti, na materialu ruščine, češčine in poljščine je zanimal G. Neščimenko (Rusija). V Radeva (Bolgarija) je tvorbeno analizirala družinsko rodovno leksiko v slovanskih jezikih in prikazala nekatere nacionalne specifične. B. Tošović (Avstrija) je primerjalno opazoval nizanje predponskih obrazil v srbskem, hrvaškem in bosanskem jeziku. Najproduktivnejši pri tem so glagoli, tipični so pojavi reduplikacije ali triplikacije, redki pa primeri s štirimi prefiksi. A. Nikitevič (Belorusija) in J. Sierociuk (Poljska) pa sta obravnavala rusko-beloruske tvorbenne vzporednice s kulturno-zgodovinskega vidika na materialu narečne leksike oz. medjezikovne (poljsko-ukrajinske) vplive in njihov odraz v poljskih narečjih.

Trinajsta konferenca bo potekala od 16. do 20. maja 2011 v poljskem Poznaju pod skupno temo Slovansko besedotvorje: sistem in tekst.

Irena Stramljič Breznik

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta
irena.stramljic@uni-mb.si

BERNARD RAJH: GÚČATI PO ANTUJOŠKO. Gradivo za narečni slovar severozahodnoprleškega govora. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti (Zora 73), 2010. 293 str.

V začetku tega leta smo Slovenci na področju slovenskega narečnega slovarpisja postali bogatejši za narečni slovar z naslovom *Gúčati po antujoško* oziroma za *Gradivo za narečni slovar severozahodnoprleškega govora*, kakor v podnaslovu svoje delo poimenuje Bernard Rajh, izredni profesor slovenskega jezika na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Avtor je že leta 2001 opozoril na to, da v slovenskem prostoru primanjkuje slovarjev, ki bi služili natančnejšim jezikovnim opisom posameznih slovenskih narečij oziroma govorov, in da se slovenska narečja iz najrazličnejših razlogov vztrajno spreminjajo, še neregistrirano besedje pa za vedno izginja (Rajh 2001: 257), zato ga moramo kakovostno popisati.

Dialektologa Karmen Kenda-Jež in Peter Weiss (2009) ugotavljata, da v zadnjih šestdesetih letih število slovenskih narečnih slovarjev sicer narašča, a kljub temu zaradi močne narečne razčlenjenosti te zbirke besedja še vedno zgolj točkovno pokrivajo slovensko jezikovno ozemlje, prav tako se slovarji med seboj močno razlikujejo. Bernard Rajh je pri svojem dolgoletnem raziskovalnem delu¹ na območju današnje

¹ Bernard Rajh je leta 2002 izdal monografijo *Od narečja do vzhodnoštajerskega knjižnega jezika* (Maribor, Zora 19). Njegove razprave, ki se navezujejo na njegovo domače narečje, so: (1) *Besedno prevzemanje iz nemščine v severozahodnoprleški govor* (2004, *Annales*, 1, 195–202), (2) *Severozahodnoprleška osebna imena* (2005, *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*, Maribor: Slavistično društvo, 98–105), (3) *Glagoli v severozahodnoprleškem govoru* (2006, *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*, Maribor: Slavistično društvo, 399–406) in (4) *Tipologija in razvrstitev naglasenih samoglasnikov v severozahodnoprleškem govoru* (2008, *Škrabčeva misel VI*, Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 81–99).

cerkvenjaške občine, to je v osrednjo Slovenskih goric in v bližnji okolici, naletel na zanimivo narečno besedje severozahodnoprleškega govora, ki ga je dolgo časa skrbno urejal in ga nam, bralcem in bralkam, sedaj predstavlja kot gradivo, ki bi naj, kot meni sam, v prihodnje lahko komu pomagalo sestaviti narečni slovar omenjenega govora. Pri tem gre poudariti, da je narečna leksika v tej knjigi že slovaropisno urejena in da je vsak narečni slovar gradivo za splošni narečni slovar, ta pa bo, če in ko ga bomo dobili, pomagalo pri jezikoslovnih, zgodovinskih, literarnozgodovinskih, kulturnih in drugih raziskavah.

Herbert Ernst Weigand² (2000: 850) zatrjuje, da je pri priročnikih³ potrebno upoštevati namen, s katerim jih sestavljamo, in da če želimo preveriti njihove prvotne cilje, moramo preveriti cilje leksikografa samega. To lahko po njegovem storimo z množico navodil. Najprej, trdi Wiegand, moramo preveriti naslovno stran slovarja, posebej naslov in podnaslov. Iz naslova (*Gúčati po antùjoško*) uporabnik ne more takoj razbrati cilja oziroma vsebine dela, pač pa to lahko razbere iz podnaslova. Leksikografske cilje v Rajhovi knjigi razpoznamo iz dveh strani dolgega predgovora, v katerem je avtor opredelil in predstavil zgradbo slovarja, napisal zahvalo ter na koncu podal šest enot uporabljenih literature. Kaj naslov *Gúčati po antùjoško* pomeni, uporabnik izve iz naslednjih slovarskih sestavkov:

Antùj m [an'tuĩ -ja] Sv. Anton/Cerkvenjak; pr ~i pri Antonu/v Cerkvenjaku;

antùjoški -a -o [an'tuĩoški] antonovski/cerkvenjaški: ~a církev *cerkvenjaška cerkev sv. Antona*; po ~o gúčati *govoriti v cerkvenjaškem govoru*;

Antùjovčar m [an'tuĩofčar -a] Antonovčan/Cerkvenjačan; **Antùjovčarka** ž Antonovčanka/Cerkvenjačanka.

Zbrano besedje v gradivu za slovar obsega splošno besedje in najpogostejša lastna ter osebna imena (npr. *Fěfa, Fěfika, Fělc, Fělček, Hálóžan, Haložěnka, Hànzek, Jánž, Kàtica, Kàtika, Kùndrat, Lòtmerk, Lùnka, Málčika* itd.). Vse to je še danes živo pri jezikovnem sporazumevanju narečnih govorcev v tem delu Slovenije, določen del besedja, kakor je za narečno leksiko značilno, pa poznajo ali uporabljajo le še starejši ljudje. Avtorjev namen je bil evidentirati čim več narečnega besedja, zapisati njegove bistvene prvine, glasoslovno oziroma slovnično podobo, določiti pomene posameznih besednih enot in tako ohraniti bogato kulturno ter jezikovno dediščino našega naroda, predvsem dragocenost slovenskih narečij. Preteklega stanja namreč ne moremo vrniti in posledično ne popisati, zato je to treba storiti zdaj, ko nam je to še omogočeno.

Gradivo je Bernard Rajh na terenu pri svojih informatorjih zbiral sam, in sicer v domačih krajih, zlasti v Brengovi in Cenkovi pri Cerkvenjaku. Prav tako je sam naravni govorec tega narečja. Temeljni viri za inventarizacijo narečnega gradiva so mu bili predvsem njegovi že obstoječi zapisi, gradivo z narečnim besedjem drugih avtorjev, kartoteke Inšti-

² H. E. Wiegand je nemški leksikograf, profesor na Univerzi v Heidelbergu, nosilec treh doktorskih naslovov, raziskovalec nemških študij, lingvistike in teoretične leksikografije. Je vodilni raziskovalec leksikografije kot znanosti, predvsem, ko govorimo o osnovanju večplastne, izčrpane in celostne teorije, ki leksikografom vseh jezikovnih skupin ponuja model za tvorbo slovarjev (Welker 2009: 3).

³ Sem spadajo tudi slovarji.

tuta za slovenski jezik Frana Ramovša, razna besedila in slovarsko gradivo, ki vsebuje obravnavano narečno besedje (povzeto po Rajh 2001: 257). Leksiko je avtor zbiral s splošnim pogovorom, s tematskimi vprašanji oziroma s sistematičnimi opisi posameznih tematskih sklopov – predmetov, naprav, dela, običajev ipd. (npr. »*Kateri so bili deli voza? – Sora, oje, verige za pripenjanje, opel, pesto, platišče, šija, os, klin pri osi – lünek, trabi, ročice, poden ...*«; »*Katere voze ste poznali? – Lojtrnik*«). Tako se je količina gesel hitro širila. Temu je ponekod dodal še tvorjenje besednih družin oziroma načrtno dopolnjevanje posameznih družin (npr. *grūška, grūškovje, grūškov, grūškovca in grūškovnca*). V pomoč pri zbiranju in preverjanju gradiva je bil avtorju tudi *Cerkvenjaški besednjak* Cirila Paluca (Maribor 2010), katerega lektor je bil.

Slovenski narečni slovarji so v povprečju še vedno razlikovalni enonarečni ljubiteljski slovarji s preprosto geselsko strukturo, ki sledi načelu ena narečna beseda – ena pomenska razlaga – en ponazarjalni zgled (Kenda-Jež in Weiss 2009). Bernard Rajh v slovenski prostor vnaša drugačno slovaropisno obliko, kakršne do sedaj nismo bili vajeni. Smiselno se mu je zdelo narečno gradivo zapisati na poenostavljen način (z označevanjem narave naglašanih samoglasnikov), npr.

lādī m ['la:d] -la] *predal*;

klójčov -a -o [k'lo:ičoɤ -va] *tak v zvezi s krlji*;

mītstěna ž ['mit's'tě:na -e] *predelna stena*.

V oglatih oklepajih je dodan dialektološki fonetični zapis posameznih besed in njihovih slovničnih oblik (npr. ['la:d] -la], [k'lo:ičoɤ -va], ['mit's'tě:na -e]). Iz slednjega so razvidne pomembnejše narečne oblikotvorne oziroma oblikospremijevalne naglasne preme. Po njegovem mnenju bo tako urejeno gradivo dober pripomoček za splošne uporabnike in jezikoslovce.

Slovarski sestavki (okoli 15.000), ki obravnavajo vse besedne vrste, so abecedno urejeni. Pohvalno je, da je v knjigi obravnavana celotna abeceda (od *a* do *ž*), saj imamo Slovenci kar nekaj narečnih slovarjev, ki so pri obravnavi besedja prišli le do polovice.⁴ Pri abecedni postavitvi slovarskih sestavkov se je avtorju zaradi različnih znamenj, ki se pojavljajo, zastavljala dilema, kakšna je abeceda in kako slovarske sestavke pravilno razvrstiti. Narečni *ü* je Rajh jemal kot samostojno črko, umeščeno za *u*-jem. Podobno je storil tudi Vilko Novak v *Slovarju beltinskega govora*, čeprav *Slovenski pravopis* (2001) narekuje, da črke z ločevalnimi znamenji (tudi *ü*) po abecedi uvrščamo tako, kot da ne bi imele teh znamenj.

Kot samostojna gesla v knjigi niso navedene inačenjske tvorjenke pri samostalnikih, izpridevniški prislovi, glagolske oblike (deležniki, deležja, glagolniki), so pa v ustrezni geselski enoti obravnavane kot podgesla. Kjer se je dalo, je avtor poizkušal zaradi enostavnosti iskanja stvari združiti. Temu je sistematično sledil in s tem uporabniku olajšal iskanje po celotnem gradivu.

Samostojne geselske enote so oblikovane tako, da je za krepkim tiskom

⁴ Npr. *Slovar govorov Zadrebčke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami: Poskusni zvezek (A–H)* Petra Weissa (Ljubljana, 1998), *Slovar Gornjega Senika A–L* Marije Bajzek Lukač (Maribor, 2009), *Slovar zatolmingskega govora A–O* Helene Čujec Stres (Zatolmin, 2010).

izpostavljeno besedno geslo, podobno tudi podgesla (tiskana sicer ležeče), vso ponazarjalno gradivo je predstavljeno v navadnem tisku, v ležečem pa ustrezni slovarski prevodi v knjižni jezik. Avtor je dodal kazalke, ki z usmerjevalno puščico nakazujejo, pod katerim geslom najdemo njeno natančnejšo obravnavo (npr. v obliki dvojnic ali podgesel), npr.

cedejé ↓

kún ↑

zazínti ⇔ zínti;

zazoriti se ⇔ zoriti se ...

Dodani so tudi bistveni slovnični podatki za posamezne besede, npr.:

– spolska določenost:

ájdišca ž [ˈaj̯dišca -a] *ajdova slama*;

– samomnožinskost samostalnikov:

dvéra s mn. in **dvéri** ž mn. [dˈvɛ:ra/dˈvɛ:ri dˈvɛ:ri dˈvɛ:ran/dˈvɛ:ran M dˈvɛ:rax/dˈvɛ:rax O dˈvɛ:rmi] 1. *vrata* 2. *stikalni pokrov pri preši*; **dvérca** s mn. [dˈvɛ:ra -ø dˈvɛ:rcan] *vratca*;

– nesklonjivost posamezne besede:

àa [ˈaa] *medmet zanikanja/nestrinjanja*: ~, *nêde ga ne, ne bo ga*, **ànštëndik** neskl. [ˈanšˈtëndik] *pošten*;

– glagolski vid:

ájnrükati nedov. [ˈaj̯nrükati -an itd.] *iti k vojakom/v vojno: jütři ~mo*.

Dialektološkemu zapisu v oglatih oklepajih so dodane sklonske oblike samostalniških in pridevniških besed, primerniki pridevnikov in prislovov, oblikoglasna podoba glagolskih oblik. Primer:

gúčati nedov. [ˈgu:čati; guˈči:n; ˈgu:či -čte; ˈgu:ča -la] *govoriti; còj ~ (kùmi) prigo-varjati; navduševati za kaj; dòj ~ (kùmi) odsvetovati; nazáj ~ (nevljudno) ugovarjati: nêboš mi nazáj ~a! nór ~ prišepeta-*

vati; vùn se ~ (na kòga) izgovarjati se (na koga); gúčaje s [-je] *govorjenje; nagúčati nagovoriti: kòga còj ~ koga prepričati za dejanje; pregúčati pregovoriti; zagúčati se zagovoriti se; izdati skrivnost; zgúčati: dòj ~ odsvetovati; ~ se izgovoriti se: vùn se ~; ~ si a) blekniti: ~ si káko norijo blekniti neumnost b) dogovoriti se: tò sta si vija ~ala ⇔ zménti se (mènti); zgúčani -a -o dogovorjen, sklenjen.*

Označena je večpomenskost besed, npr.:

mastják m [mastˈja:k -a] 1. *izdelovalec (jedilnega) olja* 2. *pustna šema, ki pobira materialne/mesne darove*.

Ta je pri samostojnih geslih označena z vrstilnim števnikom, pri podgeslih in ponazarjalnem gradivu pa z zaporednimi črkami. Rajh je z zbiranjem narečne leksike ugotovil, da je v narečju veliko stilno zaznamovanih besed, zato je pomene opremil s posebnimi kvalifikatorji. Zanimivi so naslednji primeri:⁵

cúkec – ekspr. *urin*;

ðim – za pičkin ~ se krégati ekspr. *prepirati se za prazen nič*;

fúk – tò pa jê ~ ekspr. *to pa je težek problem/brezizhoden položaj*;

gùndrjùla – ekspr. *godrnjav človek*;

kúrvica – ž ekspr. *lahka ženska*;

kúzla – ekspr. *psica*;

kùrečji – ~ brútif ekspr. (*človeški*) *trebuh/vamp*;

küsa – ekspr. *ničvredna ženska (psovka): prekléta ~!*;

lòlek – ekspr. *mevža, neodločnež*;

žlàbravec – ekspr. *klepetav človek, čenča*.

Stilno zaznamovane besede ali pomeni so označeni s kvalifikatorjem ekspr. (Rajh 2011: 8). Avtor ob/pri besedah ni uporabil oziroma navedel vseh označevalnikov (krajavnega, lastno-

⁵ Pri tem niso izpisani celotni slovarski sestavki.

imenskega, citatnostnega, izrazijskega/terminološkega/funkcijskozvrstnega, formalnega, socialnozvrstnega, čustvenostnega, časovnega, pogostnostnega, posebnega), ki naj bi bili po Weissu (2003: 33) vključeni v narečni slovar.

Recenzentki dela, red. prof. dr. Mihaela Koletnik in red. prof. dr. Irena Stramljič Breznik, izpostavljata bogastvo dialektoloških podatkov, ki ga ponujajo posamezna besedna gesla, besedotvorno podobo upoštevanega narečnega gradiva, količino zapisanega narečnega besedja, doslednost pri njegovem predstavljanju, bogate podatke o besedotvorni podobi narečnega sestava, razlagalno natančnost pri pomenskih ustreznikih, večpomenskost besed in besednih zvez idr. Poudarjata, da zbrano gradivo ponuja možnosti za nadaljnja narečjeslovna raziskovanja.

Vsako delo, sploh slovaropisno, ni nikoli končano. Kdor se še ni spoprijel s tako obsežnim narečnim gradivom, prvotno urejenim v listkovni kartoteki, ki ga je bilo potrebno urediti v slovarsko obliko in ga v branje oziroma v uporabo dati bralcem in bralkam, ne ve, koliko časa, dela, truda, odrekanja, napora je potrebnega, da imamo pred sabo gradivo za narečni slovar severozahodnoprleškega govora. Slovenci imamo le okoli 20 narečnih slovarjev, ki zgolj točkovno pokrivajo naš narečni prostor, zato so knjige, kakšna je ta, za nas še kako dragocene. Za dialektologe je dobrodošlo, da je zbrano narečno besedje podano tudi v sobesedilu, v vseh besednih vrstah in zapisano z natančno dialektološko transkripcijo. Vse to avtorju in ostalim raziskovalcem omogoča nadaljnje poglobljene analize.

V knjižnem delu pogrešamo (1) kazalo (vsebino) slovarja, (2) navodila za branje in uporabo, (3) seznam označevalnikov z razlago in s primeri, (4)

slovarsko slovnico (glasoslovje, oblikoslovje, morda besedotvorje in skladnjo), (5) seznam informatorjev in sodelavcev, (6) preglednico neprvih oblik v oblikoslovnih preglednicah in (7) stvarno kazalo.

Bernardu Rajhu se v imenu dialektologov in ljubiteljev narečij zahvaljujem za zbrani besedni biser, ki nam ga je položil v roke, in mu želim, da bi še naprej z elanom zbiral domačo narečno leksiko.

LITERATURA

- Karmen KENDA-JEŽ, Peter WEISS, 1999: Posebnosti (slovenskega) narečnega slovaropisja. 35. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 28. 6.–17. 7. 1999. Ur. Erika Kržišnik. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 27–46.
- –, 2010: Slovenski narečni slovarji: kako je. *Dnevi Maksa Pleteršnika. Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja. Zbornik povzetkov*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Filozofska fakulteta; Pišce: Strokovni odbor Maksa Pleteršnika.
- France NOVAK, 1994: Zapisovanje besednega zaklada govorjenega jezika v posameznih krajih. *Traditiones* 23. Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje. 69–77.
- Bernard RAJH, 2001: Načrt za zahodnoprleški narečni slovar. *Zbornik Slavističnega društva Slovenije 12. Slovenski slavistični kongres, Nova Gorica in Gorica, 5.–7. oktober 2001*. Ur. Marko Jesenšek. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 257.
- –, 2010: *Gúcati po antùjoško: gradivo za narečni slovar severozahodnoprleškega govora*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 73).
- Jože TOPORIŠIČ (ur.), 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Peter WEISS, 2003: Uvod v (slovenski) narečni slovar. *Jezikoslovni zapiski* 9/1, 49–61.

WELKER, Herbert Andreas, 2009: *An overview of Wiegand's metalexigraphic works*. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.let.unb.br/hawelker/Wiegand.pdf>.

Herbert Ernst WIEGAND, 2000: Was eigentlich ist Fachlexikographie? Mit Hinweisen zum Verhältnis von sprachlichem und enzyklopädischem Wissen [1988]. *Kleine Schriften. Eine Auswahl aus den Jahren 1970 bis 1999 in zwei Bänden*. Band I: 1970–1988. Ur. Matthias Kammerer in Werner Wolski. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 830–876.

Anja Benko

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta
anja.benko@gmail.com*

LUKÁCS ISTVÁN: A PASSIÓHA-GYOMÁNY A HORVÁT IRODALOMBAN. Budapest: ELTE BTK Szlav Filológiai Tanszék, 2008. (Opera Slavica Budapestinensia. Litterae Slavicae).

Zadnjih se godina znatno povećavao broj knjiga na mađarskom jeziku koje obrađuju raznovrsne teme hrvatske književnosti. I nova knjiga Istvána Lukácsa pripada ovom toku. Ona se sastoji od osam poglavlja koja slijede tablica s najvažnijim podacima o tekstovima o mucu Gospodinovoj, objavljivanje četiri teksta, kazalo imena i literatura.

Prvo poglavlje obavještava o tome (5–6) da se muka Gospodinova obradila u svim književnim žanrovima i u svim razdobljima. U skladu s dominirajućim filozofskim dogmama istaknuli su se ili kanonizirani događaji ili Marijina bol. Obradivanje je muke Gospodinove

prisutno od početka u povijesti hrvatske književnosti. Među tekstovima koji pripadaju različitim žanrovima postoji formalna i tematska veza. Tema koju su obradili nepoznati autori kroz nekoliko stoljeća dobila je na kraju svoje mjesto i u umjetničkom pjesništvu. Iz te panorame izlazi autorova želja da nacrtaj razvoj hrvatskih djela o mucu Gospodinovoj i veze između tekstova.

U početku drugog poglavlja (18–27) pojašnjavaju se osnovni pojmovi. Autor ističe pripadnost prvih djela o mucu Gospodinovoj samostalnom i jedinstvenom književnom razdoblju. Kratak sažetak stručne literature obavještava o temama kojima su se bavila dosadašnja istraživanja i spominje aspekte kojima nije posvećena pažnja. U istraživanju te tematike igrali su važnu ulogu i inozemni istraživači. Jedinu dosada objavljenu monografiju o crkvenim prikazanjima napisao je Talijan Francesco Saverio Perillo. Osim njega istaknuli su se i znanstvenici iz Mađarske kao László Hadrovics, András Vízkelety, István Lukács koji su objavili i analizirali nepoznate tekstove.

Prvi je zadatak proučavanja tekstova o mucu Gospodinovoj odrediti žanr tekstova, uvjete njihova nastajanja i karakteristike njihova stihotorstva. Te činjenice su, naime, podloga daljnjih istraživanja.

Lukács je svjestan poteškoće uvrštavanja srednjovjekovnih djela u književne žanrove, jer klasifikacija se osniva na analizi klasičnih književnih razdoblja. Ali uspostavljanjem kronoloških veza između tekstova omogućava se određivanje žanrovskih obilježja djela. To je moguće unatoč tome da su žanrovi srednjovjekovnog podrijetla obilježeni promjenljivošću. Budući da ne postoji opće prihvaćena žanrovska i tematska norma pri analizi važno je koncentrirati